

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Facultatea de Litere, Școala Doctorală de Studii Filologice

Dicționar elino-românesc,
vol. I, G. Ioanid, București, 1864.
Ediție de text. Studiu filologic și lingvistic
Teză de doctorat
Rezumat

Doctorand:
Ana Sabie

Conducător științific:
Prof. univ. dr. **Alexandru Gafton**

Iași, 2017

UNIVERSITATEA "ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI
Școala Doctorală de Studii Filologice

ANUNȚ

La data de 7.09.2017, orele 11:00, în sala „Gh. Ivănescu”, doamna Ana Sabie va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul “*Dicționar elino-românesc*, vol. I, G. Ioanid, București, 1864. Ediție de text. Studiu filologic și lingvistic”, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte

conf. univ. dr. **Dragoș Cojocaru**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Conducător științific

prof. univ. dr. **Alexandru Gafton**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Referenți

prof. univ. dr. **Petre Gheorghe Bârlea**, Universitatea „Ovidius”, Constanța

prof. univ. dr. **Eugen Munteanu**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

conf. univ. dr. **Bogdan Târa**, Universitatea de Vest, Timișoara

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.
Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

CUPRINS

ARGUMENT	4
INTRODUCERE	6
CAPITOLUL I: STUDIU FILOLOGIC	10
1. Introducere.....	10
1.1. Coordonate istorice și culturale care au favorizat apariția dicționarului.....	10
1.2. Influența limbii grecești asupra limbii române.....	13
1.3. Lexicografia greco-română.....	15
2. Gheorghe Ioanid: coordonate biografice.....	20
3. Gheorghe Ioanid: profesor, bibliotecar, traducător, membru de onoare al Academiei Române.....	23
4. Opera.....	25
5. <i>Dicționar elino-românesc</i> : descrierea textului.....	27
5.1. Macrostructura.....	27
5.2. Microstructura.....	29
5.3. Modelul.....	31
CAPITOLUL II: STUDIU LINGVISTIC	35
1. Caracteristici ale limbii române literare la jumătatea secolului al XIX-lea.....	35
2. Studiu asupra grafiei de tranziție a textului editat.....	37
2.1. Scurt istoric al alfabetului român de tranziție.....	38
2.2. Inventarul grafemelor.....	40
2.3. Punctuația.....	47
2.4. Prescurtările.....	47
2.5. Metateza.....	48
2.6. Preiotarea.....	48
2.7. Accentuarea.....	48
2.8. Greșelile de scriere.....	48
2.9. Concluzii.....	50
2.9.1. Situația în volumul al doilea.....	51
3. Caracteristici fonetice ale textului editat.....	51
3.1. Vocalismul.....	51
3.2. Consonantismul.....	53
3.3. Concluzii.....	57
3.3.1. Situația în volumul al doilea.....	58
4. Caracteristici morfologice ale textului editat.....	59
4.1. Substantivul.....	59

4.2. Articolul.....	62
4.3. Adjectivul.....	62
4.4. Pronumele.....	63
4.5. Numeralul.....	65
4.6. Verbul.....	67
4.7. Adverbul.....	71
4.8. Prepoziția.....	71
4.9. Conjuncția.....	71
4.10. Interjecția.....	71
4.11. Concluzii.....	72
4.11.1. Situația în volumul al doilea.....	72
5. Studiu lexical.....	73
5.1. Glosele.....	74
5.2. Termeni dispăruți din limba literară actuală, învechiți, termeni cu caracter regional sau popular.....	76
5.2.1. Termeni de origine latină (moșteniți / păstrați).....	77
5.2.2. Termeni de origine greacă.....	79
5.2.3. Termeni de origine neogreacă.....	81
5.2.4. Termeni de origine slavă veche (slavonă).....	86
5.2.5. Termeni de origine slavă.....	88
5.2.6. Termeni de origine turcă.....	89
5.2.7. Termeni de origine franceză.....	92
5.2.8. Termeni de origine maghiară.....	93
5.2.9. Termeni cu etimologie multiplă.....	94
5.2.10. Termeni cu etimologie necunoscută sau nesigură.....	95
5.2.11. Termeni de origine rusă, ucraineană, poloneză, bulgară.....	97
5.2.12. Termeni formați în limba română de la radicali împrumutați.....	97
5.2.12.1. de la cuvinte de origine latină.....	98
5.2.12.2. de la cuvinte de origine slavă veche (slavonă).....	98
5.2.12.3. de la cuvinte de origine slavonă.....	99
5.2.12.4. de la cuvinte de origine greacă.....	99
5.2.12.5. de la cuvinte de origine neogreacă.....	100
5.2.12.6. de la cuvinte de origine turcă.....	100
5.2.12.7. de la cuvinte de origine maghiară.....	101
5.2.12.8. de la cuvinte de origine franceză.....	101
5.2.13. Termeni formați în limba română de la cuvinte de origine autohtonă sau nesigură.....	102
5.3. Termeni cu sensuri sau forme diferite de cele ale limbii actuale sau cele atestate.....	102
5.4. Neologismele.....	103
5.4.1. Neologisme cu etimologie latină savantă.....	104

5.4.2. Neologisme cu etimologie greacă.....	105
5.4.3. Neologisme cu etimologie neogreacă.....	105
5.4.4. Neologisme cu etimologie franceză.....	106
5.4.5. Neologisme cu etimologie italiană.....	108
5.4.6. Neologisme cu etimologie multiplă.....	109
5.5. Calcuri lingvistice.....	110
5.5.1. Calcuri de structură.....	113
5.5.2. Calcuri lexical semantice.....	117
5.6. Termeni, sintagme și expresii provenite din alte limbi, utilizate pentru clarificarea sensurilor.....	117
5.6.1. Termeni, expresii și sintagme franțuzești.....	118
5.6.2. Termeni, expresii și sintagme latinești.....	119
5.6.3. Termeni, expresii și sintagme italienești.....	120
5.6.4. Termeni de origine turcă.....	120
5.7. Derivarea.....	125
5.7.1. Derivarea sintetică.....	126
5.7.2. Derivarea parasintetică.....	131
5.8. Sinonimia.....	131
5.9. Concluzii.....	132
5.9.1. Situația în volumul al doilea.....	134
CAPITOLUL III: NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI.....	134
1. Intervenții nemarcate.....	136
2. Intervenții marcate.....	139
3. Alte probleme întâmpinate în procesul de traducere.....	139
CAPITOLUL IV: CONSIDERAȚII FINALE.....	139
1. Sumarul rezultatelor. Contribuții.....	140
2. Limite ale cercetării.....	141
3. Direcții viitoare de cercetare.....	140
BIBLIOGRAFIE.....	153

INTRODUCERE

Dicționarul elino-românesc, apărut la București între 1864-1867, reprezintă materializarea unui demers cultural-educativ inițiat la Colegiul Național din București (Colegiul „Sfântul Sava”) de către profesorul de greacă veche G. Ioanid (1800-1888), la recomandarea Eforiei școlilor, demers realizat cu scopul de a suplini nevoile didactice curente existente. *Dicționarul* a fost tradus după *Λεξικὸν Ἐπίτομον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης* (Atena, 1839), al cărui autor, binecunoscutul lexicograf grec Skarlatos Byzantios (1798-1878), a utilizat la rândul său *Thesaurus Graecae Linguae* (Paris, 1572) al lui Henri Estienne (1531-1598).

Lucrarea noastră se aliniază preocupărilor curente în filologia românească, care au ca scop editarea unor texte importante în vederea înlesnirii accesului la text, dar și a (re)introducerii lor în circuitul științific pentru a putea fi studiate din multiple perspective. Pe lângă ralierea la direcțiile majore din filologia românească, demersul de față vizează acoperirea unui deficit în ceea ce privește instrumentele lexicografice greco-române, prin editarea celui mai important dicționar grec-român redactat până în acest moment.

Urmând structura deja consacrată a lucrărilor care vizează editarea unui text redactat cu alfabet chirilic sau de tranziție, teza este organizată în trei mari părți: ediția de text propriu-zisă, însoțită de nota asupra ediției, studiul filologic și studiul lingvistic. Alături de studiile obișnuite (studiul asupra grafiei, studiul fonetic, studiul morfologic și studiul lexical), lucrarea vine cu câteva completări impuse de natura textului. Astfel, ținând cont de faptul că se poate vorbi despre o microstructură a textului (articolul de dicționar), dar și despre o macrostructură, care pot fi abordate separat în cadrul unui studiu lexicografic, s-a considerat necesară renunțarea la efectuarea unui studiu sintactic, întrucât structura textului nu permite trasarea unor concluzii pertinente de ordin sintactic. De asemenea, teza mai conține și un studiu succint dedicat alfabetului de tranziție, precum și o scurtă trecere în revistă a demersurilor lexicografice greco-românești / româno-grecești, pentru a putea stabili contextul care a determinat alegerea dicționarului lui G. Ioanid drept cel mai potrivit pentru crearea unei ediții moderne.

Lexicografia greco-română fiind slab reprezentată, ținând seama de necesitățile curente, dicționarul lui G. Ioanid a fost văzut drept cel mai complex, și primul tipărit la noi, neegalat până astăzi, detaliile legate de filiația textului reprezentând, de asemenea, criterii importante în demonstrarea oportunității alegerii dicționarului lui G. Ioanid pentru editare.

Există câteva lucrări anterioare care au ca scop editarea unor dicționare mai vechi și care au fost percepute ca lucrări de referință pentru teza de față. A fost necesară menționarea unor lucrări precum „*Lexicon Marsilianum*”: *dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII: studio folologico e testo*, de Carlo Tagliavini, apărut la București în 1930, *Dicționar grec-român după alfabet* (după un lexicon grec-valah datat 1796), de Lia Brad-Chisacof, București, 2005, *Dictionarium valachico-latinum (Anonimus Caransebesiensis)*, editat de profesorul Gheorghe Chivu, apărut la București în 2008. Toate cele trei lucrări abordează structura clasică a unei ediții de text însoțită de studiu filologic și alte studii conexe, după caz.

Lucrări importante privind lexicografia română au furnizat date esențiale privind dinamica demersurilor lexicografice întreprinse la noi. Menționăm aici contribuțiile lui Mircea Seche, I. Șiadbei, Lia Brad-Chisacof, D. Russo sau I. Rizescu în evidențierea traseului lucrărilor lexicografice greco-române.

Resursele științifice pe baza cărora s-a efectuat cercetarea de față sunt legate atât de perspectiva teoretică necesară transcrierii propriu-zise a textului, a stabilirii cadrului teoretic care descrie limba română literară a secolului al XIX-lea, cât și legate de partea practică, aplicativă a unor lucrări care au descris anumite fenomene lingvistice la care s-au raportat textele avute în vedere. În procesul soluționării anumitor aspecte filologice ale textului au fost utilizate o serie de studii, documente și lucrări care tratau, printre altele, și probleme legate de învățământul grecesc în Principate (C. Papacostea-Danielopolu, I. Ionașcu, N. Iorga, V. A. Urechia etc.) și aportul culturii grecești în modernizarea culturii române (C. Papacostea-Danielopolu, I. C. Filitti, D. Russo etc.). Pentru analiza lingvistică a textului și pentru stabilirea caracteristicilor generale ale limbii textului editat, s-a recurs la studii care abordează probleme asemănătoare celor pe care le ridică dicționarul lui G. Ioanid, dar care au studiat și fenomenul limbii române literare în ansamblul ei (A. Avram, G. Ivănescu, I. Gheție, A. Mareș, M. Seche, P. Diaconescu, V. Arvinte, C. Frâncu, A. Gafton).

Metodele de cercetare utilizate pe parcursul realizării lucrării sunt, pe de o parte, metode generale, caracteristice tuturor științelor, cum ar fi metoda inductivă și cea deductivă, iar pe de altă parte metode specific filologice, cum ar fi cea descriptiv-lexicografică și cea onomasiologică. Partea practică a abordat în principal metoda inductivă, care a presupus adunarea materialului referitor la diferite aspecte caracteristice textului: grafice, fonetice, lexicale, morfologice. În urma analizei formelor, s-a creat o imagine de ansamblu asupra

aspectelor fonetice, morfologice, grafice, lexicale, caracteristice textului editat. Metoda deductivă este una care rezidă din specificul cercetării filologice, acela de a stabili bazele fiecărui demers științific pe teorii bine încheiate și pe asumarea unor principii filologice unanim acceptate și utilizate. Astfel, rezultatele cercetărilor anterioare au putut fi valorificate cu rezultate pertinente și în lucrarea de față.

Dintre metodele privitoare la procesul de transcriere, s-a recurs la aplicarea principiilor transcrierii fonetice interpretative, dar și la reconsiderarea metodei transliterării ca modalitate de reproducere fidelă a unui text care apelează aproape în exclusivitate la grafeme cu valoare unică. În mod obișnuit, metoda transcrierii fonetice interpretative este considerată soluția optimă în vederea reproducerii unui text dintr-un sistem de scriere într-altul, în cazul neconcordanței dintre respectivele sisteme de scriere și din intenția de a reda fonetismele epocii în care respectivul text a apărut. În cazul nostru, inexistența unor principii stabile după care să se efectueze transcrierea textelor scrise cu caractere chirilice, lipsa unui consens și a unei unificări a conceptelor și metodelor de transcriere utilizate în filologia românească, dar și faptul că textul a impus o abordare distinctă a demersului de transcriere, au condus către adoptarea într-o pondere variabilă a ambelor metode, din intenția de a crea un echilibru între intervențiile care urmăresc adaptarea textului la sistemul fonologic și morfologic pe care editorul îl atribuie limbii textului sau pe care autorul însuși a încercat să-l restituie, cunoscând preferința acestuia pentru scrierea fonetică. Utilizarea transliterației urmărește fidelitatea față de text, pe când transcrierea fonetică interpretativă are rolul de a reduce cât mult eventualele erori ale utilizării transliterației. Adoptăm astfel poziția cercetătorilor care consideră transcrierea fonetică interpretativă o „ajustare și acomodare” a transliterației.

După cum am menționat, lucrarea „*Dicționar elino-românesc*, vol. I, G. Ioanid, București, 1864. Ediție de text. Studiu filologic și lingvistic” este structurată în trei capitole care urmăresc cele trei etape mari în definitivarea acesteia, încă un capitol fiind dedicat concluziilor: transcrierea textului și problemele legate de actul transcrierii, prezentarea datelor legate de text, de autor și de contextul cultural în care a apărut dicționarul, precum și identificarea unor particularități ale textului, specifice unui anumit stadiu de evoluție a limbii. Capitolul al patrulea urmărește prezentarea sumarului rezultatelor, a implicațiilor practice și a limitelor cercetării, precum și expunerea unor direcții viitoare de cercetare.

CAPITOLUL I

STUDIUL FILOLOGIC

Primul capitol vizează clarificarea unor aspecte confuze legate de dicționarul lui G. Ioanid, cum ar fi sursa exactă a traducerii. În acest capitol au fost utilizate contribuțiile anterioare care au avut ca scop stabilirea exactă a originalului traducerii. Sub acest aspect, contribuția lucrării de față se referă la stabilirea cu certitudine a originalului, prin evaluarea opiniilor existente și prin efectuarea unor paralelisme între edițiile menționate ca surse.

În capitol au mai fost aduse în discuție și câteva aspecte ce privesc biografia autorului și contextul cultural-istoric care a favorizat apariția dicționarului, dar și unele detalii legate de contextul lexicografic greco-românesc / româno-grecesc în care se situează lucrarea lui Ioanid. În această privință au fost utilizate mai multe lucrări cu caracter bibliografic, precum: *Catalogul manuscriselor românești* și *Bibliografie românească modernă* (G. Ștrempel), *Bibliografie românească veche* (I. Bianu).

Referitor la contextul cultural-istoric, principalele repere asupra cărora s-a direcționat cercetarea de față sunt: învățământul românesc din Principate, cultura greacă în țările române, renașterea culturală greacă, influența limbii grecești asupra românei, Academia grecească, Colegiul Național „Sfântul Sava”.

Alături de acestea, capitolul încearcă să elucideze confuzia care apare în unele lucrări între G. Ioanid – profesorul și G. Ioanid – editorul-librar prin stabilirea cu certitudine a sursei unor lucrări a căror paternitate era eronat atribuită unuia dintre cei doi. Detaliile biografice disparate din câteva documente și lucrări de specialitate au fost gestionate astfel încât să contureze un portret cât mai clar al profesorului, traducătorului, bibliotecarului și membrului Academiei Române G. Ioanid.

CAPITOLUL AL II-LEA

STUDIUL LINGVISTIC

Capitolul al doilea își propune să identifice particularitățile textului, specifice unui anumit stadiu de evoluție a limbii, din mai multe perspective: grafică, fonetică, lexicală și morfologică. Subcapitolul dedicat grafiei textului conține și un scurt istoric al alfabetului românesc de

tranziție. Un spațiu amplu a fost dedicat aspectelor lexicale ale textului, capitolul la care dicționarul prezintă cele mai numeroase și importante note distinctive. Astfel, au fost abordate problemele legate de structura lexicului vechi dar și a celui neologic prezent în text, aspecte legate de proveniența și structura calcurilor lexicale, informații cu privire la glose, termeni formați pe teren românesc și modalitățile de valorificare a fondului lexical autohton, aspecte privind formarea cuvintelor sau sinonimia. În general, caracteristicile identificate sunt justificate de influența curenților lingvistice existente în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În stabilirea datelor de tip lexicografic au fost utilizate numeroase lucrări și instrumente de lucru pentru a stabili cu o cât mai mare acuratețe detaliile referitoare la etimologia termenilor, la sensul acestora, precum și la atestări. În funcție de datele oferite de text, termenii au fost supuși unei taxonomii efectuate din considerente etimologice (termeni de origine latină, franceză, slavonă, greacă, neogreacă, italiană, bulgară, rusă), urmărindu-se în primul rând modul în care lexicul mai vechi, specific textelor bisericești, se păstrează într-un text care face apel în nenumărate rânduri la termeni neologici, în special proveniți din franceză sau latina savantă.

CAPITOLUL AL III-LEA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Capitolul al treilea este conceput ca instrument de control al procesului efectiv de transcriere a textului. Gradul ridicat de dificultate pe care-l prezintă textul, datorat complexității acestuia, textul îmbinând numeroase elemente adiacente în vederea structurării articolului de dicționar, necesită o prezentare detaliată a tuturor intervențiilor editorului în procesul de stabilire a unei forme satisfăcătoare, una care să creeze un echilibru între dorința de a păstra particularitățile lingvistice ale textului și practicile impuse de statutul special al acestuia. Astfel, au fost notate și discutate toate intervențiile, precum și aspectele asupra cărora nu s-a intervenit din motive lesne de înțeles.

În general, s-au operat modificări doar asupra acelor fenomene care nu se justifică din punct de vedere fonetic, precum și asupra abrevierilor sau a procesului efectiv de redactare a textului.

CAPITOLUL IV CONSIDERAȚII FINALE

1. Sumarul rezultatelor. Contribuții

Lucrarea a urmărit clarificarea unor detalii filologice insuficient abordate până în acest moment, referitoare la sursa traducerii. În urma comparațiilor, s-a constatat că G. Ioanid a utilizat atât *Λεξικὸν Ἐπίτομον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης* (Skarlatos Byzantios, Atena, 1839), cât și *Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης* (Skarlatos Byzantios, Atena, 1852), ultimul dicționar fiind utilizat ca sursă pentru *Dicționarul de nume proprii* care însoțește volumul al doilea al *Dicționarului elino-românesc*.

Lucrarea a scos la lumină date importante cu caracter biografic, care subliniază rolul important pe care l-a avut autorul în dezvoltarea învățământului de la noi, nu numai a celui de limbă greacă. De asemenea, au fost clarificate aspecte privitoare la câteva dintre lucrările lui G. Ioanid, dar și la confuzia dintre autorul dicționarului și omonimul său, librarul George Ioanid.

Din punct de vedere grafic, morfologic, fonetic și lexical, textul prezintă un număr relativ scăzut de fluctuații de forme, majoritatea fiind legate de procesul de adaptare a neologismelor, de curentele lingvistice existente în acea perioadă sau de dependența de sursa traducerii.

Din punct de vedere lexical, textul scoate la lumină numeroși termeni care pot îmbogăți dicționarul tezaur în ceea ce privește atestările sau sensurile, cum ar fi:

- termeni cu atestări anterioare celor menționate în dicționarele, lucrările și edițiile de text consultate: *absolut, accepție, accesoriu, aforism, alidadă, anost, antiteză, apostemă, ardica, asfodel, atmosferă, autentic, бага, bodârlău, budală, bulgur, cabestan, calțodetă, camizolă, canonarh, cardama, cazinou, cânjău, chesat, chioschi, ciocâlțeu, ciulhan, conduită, corporație, declamativ, emprostotonie, elebor, farmacologie, felucă, fenomen, frugal, galaxie, gimnaziarh, gimnic, ingenios, licanthropie, marasm, mângălău, pancrațiu, perdaf, refenea, savură, stacos, stenohorie, tandur, târs, tectonic, teșit, zoster;*

- termeni fără atestări în dicționarele sau lucrările consultate: *abundent, amiant, anabaptism, anevrism, antecedent, arheograf, asidot, atonie, atrofie, bancher, cabestan, cange, coribantic, comac, efedrism, eliașt, epanastrofă, exomidă, facoid, fomențație, geodezic, gimnaziarh, haracilada, jaluz, licanthropie, monodie, sinafie, schir, serpengea, tefarichi, tulum, zetetic;*

- termeni neîngregistrați în dicționarele sau studiile consultate: *asidot, cais* ('joc'), *caspastiu, ciulung, horeg*;

- elemente lexicale arhaice valorificate în textul analizat: *bașlic, blagocestiv, ciudi, comunicătură, epistasi, mucenie, nisastea, olecăi, pângăriciune, poslușitoare, protectriță, potopi, sad, surmea, tresvi, urdina*;

- termeni cu noi atestări (pentru termenii cu puține atestări sau cu atestări pentru alte perioade de timp): *acatastasie, adiaforie, anevato, asidosie, bașlic, budală, cantaragiu, ceair, cecmegea, ciudi, comunicătură, cotilă, enchiclic, epistasi, eretocrisie, exopric, fistulă, flotilă, havaiiu, iacint, ideat, ladan, mucenie, protocolire, somachi, stirigie, strămutat, șular*;

- termeni cu sensuri diferite de cele ale limbii române actuale: *desfrâna, embol, mușcătariș, statuar, strânsoare*.

Important de menționat este și faptul că printre termenii amintiți mai sus există și termeni specifici unui anumit limbaj specializat, în special cel medical sau filosofic: *facoid, fomențație, sinafie* etc.

Din punct de vedere grafic, fonetic și morfologic, lucrarea poate constitui o sursă pentru studierea limbii române a mijlocului de secol al XIX-lea (în privința procedeele de traducere specifice, a mijloacelor de îmbogățire a vocabularului, a neologismelor, a calcurilor lexicale, a valorificării fondului lexical autohton ș.a.m.d.).

2. Limite ale cercetării

Principala limită al lucrării de față este legată de neefectuarea unei verificări a lemelor pornind de la un dicționar modern (Charles Bally sau H. G. Liddel și R. Scott), aspect ce va fi rezolvat până în momentul publicării dicționarului.

Au fost tratate succint aspectele morfologice și fonetice ale textului deoarece am considerat că o atenție mai mare ar trebui să fie acordată problemelor de ordin lexical.

De asemenea, este necesară o atenție mai mare asupra acelor inconsecvențe ale textului care se pot repercuta asupra conținutului, în cazul anumitor abrevieri utilizate cu inconsecvență. Consultarea originalului traducerii poate rezolva în termeni optimi această problemă.

3. Direcții viitoare de cercetare

Pe lângă verificarea lemelor, mai este necesară și verificarea citatelor-exemplu din autorii greci. Acest proces este necesar în vederea corectării eventualelor erori de scriere care s-au strecurat în text în momentul preluării citatelor în procesul de traducere.

Un aspect important de urmărit este cel de natură lexicografică. Se poate avea în vedere procesul prin care a fost construit un dicționar bilingv pornind de la unul monolingv, tipologia definițiilor utilizate, structura definiției lexicografice, tipul de informație semantică furnizat de fiecare articol de dicționar în parte etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Lucrări de referință

- ANDRIESCU, Alexandru, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iași, 1979.
- ANGHEL, Delia (coord.), *Colegiul Național „Sfântul Sava”: O vatră de lumină*, Editura Niculescu, București, 2004.
- APREOTESEI, Cezar, *Unele probleme ale calcului lingvistic*, SCL, 31, nr. 4, 1980, 240-252.
- ARICESCU, Constantin, *Memoriile mele*, Profile Publishing, București, 2002.
- ARVINTE, Vasile, *Influența greacă asupra limbii române (pe baza ALR). Împrumuturi directe din greaca bizantină*, în *Studii de istorie a limbii române*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006, 96-117.
- ASAN, Finuța, BULGĂR, Gheorghe / CĂPLESCU, C., *Proiect de transcriere a textelor cu caractere latine din secolul al XIX-lea*, LR, VIII, nr. 1, 1959.
- AVRAM, Andrei, *Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, în SCL, XV, 1964, fasc. 1-5, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.
- AVRAM, Mioara / DIMITRESCU, Florica, *Principii de transcriere a textelor românești. Secolele al XVI-lea și al XVIII-lea*, în LR, XI, nr. 6, 1962, 653-660.
- BARBORICĂ, Elena / ONU, Liviu / TEODORESCU, Mirela, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
- BARBU, Nicolae, Ion, *Scriitori greci și latini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- BOGDAN-OPREA, Helga-Iuliana, *Relatinizarea limbii române*, Editura Universității din București, 2011.
- BRAD-CHISACOF, Lia, *Greek-Romanian Dictionaries between the 17th and the 19th Centuries*, în REESE, tom XLIV, nr. 1-4, 2006, 195-205.
- BRAD-CHISACOF, Lia, *Româna în secolul fanariot*, Casa Cărții de Știință, Cluj, 2012.
- CARAMARIANO-CIORAN, Ariadna, *Academiile domnești din București și Iași*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971.
- CAZACU, Boris / ROSETTI, Alexandru, *Probleme de fonetică în studiul limbii române literare din secolul al XIX-lea*, LR, nr. 2, 1955, 29-38.

- CAZACU, Boris, *Probleme ale studierii lexicului limbii române literare în secolul al XX-lea*, în SCL, XIII, nr. 3, 1962, 479-490.
- CAZIMIR, Ștefan, *Alfabetul de tranziție*, Editura Cartea Românească, București, 1986.
- CIOBANU, Fulvia / HASAN, Finuța, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. 1, *Compunerea*, Editura Republicii Socialiste România, București, 1970.
- CIOBANU, Fulvia, *Delimitarea sufixului -esc neologic de -esc vechi*, în SCL, nr. 5, 1983, 402-406.
- CIUTAC, Lia, *Valoarea și importanța primului dicționar poliglot din secolul al XVII-lea în care este inclusă și limba română*, în „Timpul”, Chișinău, 8.07.2016.
- CHIVU, Gheorghe / COSTINESCU, Mariana / FRÎNCU, Constantin / GHETÎE, Ion / ROMAN-MORARU, Alexandra / TEODORESCU, Mirela, *Istoria limbii române literare, Epoca modernă*, Editura Academiei Române, București, 1997.
- CHIVU, Gheorghe, *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, studiu introductiv, ediție, indici și glosar, București, Editura Academiei Române, 2008.
- CLIM, Marius-Radu, *Neologismul în lexicografia românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012.
- CORNEA, Paul, *Oamenii începutului de drum*, Editura Cartea Românească, București, 1974.
- COTEANU, Ion / SALA, Marius, *Etimologia și limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987.
- COTEANU, Ion / DĂNĂILĂ, I., *Introducere în lingvistica și filologia românească. Probleme. Bibliografie*, Editura Academiei RPR, București, 1970.
- DANIELOPOLU, Cornelia, *Contribuția țărilor române la modernizarea culturii grecești și a învățământului grec în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*, în CICSE, III, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, 1980, 203-214.
- DIACONESCU, Paula, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*, Editura Universității din București, București, 1974.
- DICULESCU, C., *Elemente vechi grecești în limba română*, DR, IV, 1924-1926, 394-516.
- DIMA-DRĂGAN, Corneliu, *Biblioteci umaniste românești*, Editura Litera, București, 1974.
- DRINCU, Sergiu, *Problemele teoretice ale derivării cu prefixe în limba română*, în SLS, Editura Facla, București, 1973 (151-159).

- ELIADE, Pompiliu, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, traducere din franceză de Aurelia Dumitrașcu, Ediția a III-a integrală și revăzută, Institutul Cultural Român, București, 2006.
- ELIAN, Al., *Bizanțul, biserica și cultura românească. Studii și articole de istorie*, Editura Trinitas, Iași, 2003.
- ENE, Ana, *Introducere în lexicografie: probleme teoretice și aplicații*, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2008.
- FILITTI, Ioan C., *Domniile române sub regulamentul organic 1834-1848*, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, București, 1915.
- FRÂNCU, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009.
- GAFTON, Alexandru, *Hipercorectitudnea. Abordare fonetico-fonologică din perspectivă diacronică și cu aplicare la palatalizarea labialelor și la velarizare*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000.
- GAFTON, Alexandru, *Introducere în paleografia româno-chirilică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001.
- GAFTON, Alexandru, *După Luther. Traducerea vechilor texte biblice*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005.
- GAFTON, Alexandru, *Constituirea vechiului aspect literar românesc*, în RRL, LIX, nr. 1, 2014, 63-75,
- GÀLDI, Ladislau, *Les mots d'origine néo-grècque en roumain à l'époque des Phanariotes*, Budapesta, 1939.
- GHEȚIE, Ion, *Contribuții la istoricul alfabetului românesc de tranziție. Un precursor al lui Heliade-Rădulescu*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti. La 70 de ani*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 291-293.
- GHEȚIE, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
- GHEȚIE, Ion / MAREȘ, Alexandru, *Introducere în filologia românească*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974.

- GHEȚIE, Ion, *Introducere în studiul limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- ****Gramatica limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol I, II, Editura Academiei Române, București, 1963.
- ****Gramatica limbii române*, vol. I - *Cuvântul*, vol. II *Enunțul*, Editura Academiei Române, București, 2005.
- GRAUR, Alexandru, *Etimologie indirectă*, CL, 13, nr. 2, 1968, 205-308.
- GRAUR, Alexandru, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954.
- GRAUR, Alexandru / AVRAM, Mioara, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. 2, *Prefixele*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978.
- GRIGORIU, Elena, *Istoricul Academiei Domnești de la „Sfântul Sava”. Contribuții documentare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- GRIGORIU, Elena, *Pagini din istoria învățământului superior românesc de la Constantin Brâncoveanu la Alexandru Ioan Cuza*, București, 1997.
- GUȚU, Valeria, *Indicații de metodă în vederea studierii sintaxei limbii române literare din secolul al XIX-lea*, în LR, 1955, nr. 6, 33-45.
- HRISTEA, Theodor / BRÂNCUȘ, Grigore, *Sinteze de limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
- IOANID, Gheorghe, *Biblioteca Colegiului Sf. Sava*, în „Gazeta de Transilvania”, XI, 10 sept. 1838, p. 42.
- IONAȘCU, Ion (red.), *Istoria Universității din București*, vol. I, Tipografia Universității din București, București, 1977.
- IONAȘCU, Romulus, *Sisteme ortografice cu litere chirilice și latine în scrierea limbei române*, Editura Librăriei Socec, București, 1894.
- IONAȘCU, Romulus, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticii limbei române dela 1757 până astăzi*, Iași, Institutul de Arte grafice N. V. Ștefaniu & Co, 1914.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, ediția a II-a, Editura Socec & Co., București, 1948.
- IORGA, Nicolae, *Istoria învățământului românesc*, vol. I, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Popescu Teiușan, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

- ISTRATE, George, *Limba română literară. Studii și articole*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Tipografică Moldova, Iași, 2009.
- IVĂNESCU, Gheorghe, *Îndrumări în cercetarea morfologiei limbii literare românești din secolul al XIX-lea*, LR, IV, 1955, nr. 1, 19-39.
- IVĂNESCU, Gheorghe, *Istoria limbii române*, Editura Junimea, Iași, 1980.
- IVĂNESCU, Gheorghe, *Studii de istoria limbii române literare*, Editura Junimea, Iași, 1989.
- IVĂNESCU, Gheorghe, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită; îngrijirea textului, bibliografie, indici și notă asupra ediției de Eugen Munteanu și Lucia-Gabriela Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012.
- LYONS, John, *Introducere în lingvistica teoretică*, traducere de Alexandra Cornilescu, Editura Științifică, București, 1995.
- LUNGU-BADEA, Georgiana (coordonator), *Repertoriul traducerilor românești din limbile franceză, italiană, spaniolă (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea). Studii de istorie a traducerii (II)*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2006.
- MACREA, Dumitru, *Ortografia limbii române. La o sută de ani de la introducerea alfabetului latin*, CL, I, nr. 1-2, 1959, 7-29.
- MARMELIUC, Dimitrie, *Cuvinte de origine greacă în limba română*, LR, VIII, 1959, nr. 6, 29-36.
- MASSIM, Ioan, C., *Elemente de gramatică rumână*, Tipografia Colegiului Național, București, 1854.
- MIHĂESCU, Haralambie, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966.
- MUNTEANU, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București, 2008.
- MUNTEANU, Ștefan / ȚÎRA, Vasile, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- NICULESCU, Aurel, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- OPREA, Ioan, *Fenomene caracteristice modernizării limbii române literare*, în ALIL, Academia română, Institutul de Filologie Română „Al. Philippide”, tom XXXI, 1986-1987, A. Lingvistică, 65-82.

- PÁL, Enikő, *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Cornelia, *Intelectualii români din Principate și cultura greacă 1821-1859*, Editura Eminescu, București, 1979.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Cornelia / DEMÉNY, L., *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (secolele XVII-XIX)*, Editura Eminescu, București, 1985.
- PAPACOSTEA, Cornelia, *Les cours de grec dans les écoles roumaines après 1821 (1821-1866)*, în RESEE, nr. 1, 1971.
- PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Cornelia, *Formația intelectualilor greci din țările române (1750-1830)*, în *Intelectualii din Balcani în România (sec. XVII-XIX)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984.
- PASCU, Gorge, *Sufixele românești*, București, Librăriile Socec & Comp, 1916.
- POP, Ștefan, *Colegiul Național Sf. Sava*, în „Boabe de grâu”, IV, nr. 7, iulie 1933, p. 385-419.
- PUȘCARIU, Sextil, *Limba română (I). Privire Generală*, Editura Minerva, București, 1976.
- RACHET, Guy, *Dicționar de civilizație greacă*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012.
- RIZESCU, Ion, *Contribuții la studiul calculului în limba română*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
- RIZESCU, Ion, *Lexiconul grec-român dintr-un codice miscelaneu de la 1625*, în SLLF, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 393-407, 1972.
- RIZESCU, Ion, *Transcrierea numelor proprii latinești și grecești în românește*, LL, 2, 1979, 192-195.
- ROSETTI, Alexandru / AVRAM, Mioara, *Principii de transcriere a textelor românești. (Secolul al XIX-lea)*, LR, XI, nr. 5, 1962, 577-590.
- ROSETTI, Alexandru / CAZACU, Boris (red.), *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. I, Editura Pentru Literatură, București, 1969.
- ROSETTI, Dimitrie, *Dicționarul contemporanilor din România (1800-1898)*, Editura Lito-Tipografiei „Populara”, București, 1898.
- RUSSO, Demostene, *Elinismul în România*, București, 1912.
- RUSSO, Demostene, *Critica textelor și tehnica edițiilor*, Atelierele Grafice Socec & Co., București, 1912.

- RUSU, Dorina, *Membrii Academiei Române, 1866-2003, Dicționar*, Editura Academiei Române, București, 2003.
- SARAFIDI, Hector, *Dicționar român-grec*, Tipografia „Lucrătorii asociați”, Constanța, 1922.
- SARAFIDI, Hector, *Dicționar grec-român*, Tipografia „Lucrătorii asociați”, Constanța, 1935.
- SCALCĂU, Paula, *Grecii din România*, Editura Omonia, București, 2003.
- SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române (III)*, în LR, VIII, nr. 2, 1960, 78-85.
- SECHE, Mircea / SECHE, Luiza, *Contribuții la problema unificării limbii române literare în secolul al XIX-lea. În jurul problemei „muntenizării”*, în LR, XI, nr. 1, 1960, 156-161.
- SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, 2 vol., Editura Științifică, București, 1966-1969.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Calcul lingvistic în limba română*, Editura Academiei Române, București, 2006.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *De la paleografia chirilică la scrierea cu litere latine*, LL, 52, vol. I-II, 2009, 7-11.
- STATHI, E., *Greek Lexicography, Classical*, în *Encyclopedia of Language and Linguistics*, vol. V, Keith Brown (ed.), Elsevier, 2006, 145-146.
- STRUNGARU, Diomid, *Cu privire la transcrierea textelor chirilice*, în LR, XV, nr. 6, 1966, 667-673.
- ȘTEFĂNESCU, Iulian, *Manuale și dicționare greco-române*, în *Opere istorice*, 1942, Imprimeria Națională, București, 191 și cl.
- ȘTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești*, 4 vol., Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 1987, 1983, 1992.
- ȘTREMPEL, Gabriel (coord.), *Bibliografia românească modernă*, vol. II (D-K), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- TOMESCU, Mircea, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, Editura Științifică, București, 1969.
- URECHIA, V. A., *Istoria școlilor dela 1800-1864*, tomul I (1892), tomul IV (1901), Imprimeria Statului, București.
- URECHIA, V. A., *Istoria românilor*, Seria 1786-1800, Tom III, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1893.

- URIȚESCU, Dorin, *Observații asupra fenomenului de preiotare în limba română*, în SLS, Editura Facla, București, 1972, 195-208.
- URSU, Despina, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în LR, nr. 3, 1965, 371-378.
- URSU, Despina, *Adaptarea adjectivelor neologice în limba română literară din perioada 1760-1860*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. I, 1969, 131-154.
- URSU, Neculai, Alexandru, *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică, București, 1962.
- URSU, Neculai, Alexandru, *Problema interpretării grafiei chirilice din jurul anului 1800*, în LR, IX, nr. 3, 1960, 33-46.
- URSU, Neculai, Alexandru, *Contribuția Academiei Române în domeniul editării critice a textelor vechi românești*, în LR, XV, nr. 5, 1966.
- URSU, Neculai, Alexandru, *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice românești*, în LR, XXV, nr. 5, 1976, 475-487.
- URSU, Neculai, Alexandru, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)*, vol. I, II, Editura Cronica, Iași, 2004, 2006.
- VASILIU, Laura / GRAUR, Alexandru / AVRAM, Mioara, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. 3, *Sufixe. Derivarea verbală*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989.
- VIANU, Tudor, *Din problemele limbii literare române secolului al XVIII-lea*, LR, III, nr. 1, 1954, 46-57.
- VÎRTOSU, Emil, *Paleografia româno-chirilică*, Editura Științifică, București, 1968.

2. Ediții de text

- BIANU, *Texte românești din secolul XVI*, vol. IV, *Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi în Brașov la anul 1563*, Tiparul Cultura Națională, București, 1930.
- BRAD-CHISACOF, Lia, *Dicționar grec-român după alfabet*, Studiu filologic și glosar de Lia Brad-Chisacof, Editura Academiei Române, București, 2005.
- CHIVU, Gheorghe (ed.), *Codex Sturdzanus*, Editura Academiei Române, 1993.
- COSTINESCU, Mariana, *Codicele Voronețean. Ediție critică, studiu filologic și studiu ligvistic*, Editura Minerva, București, 1981.

GAFTON, Alexandru, *Codicele Bratul*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.
GĂLUȘCĂ, Constantin, *Slavisch-Rumänisches Psalterbruchstück*, Halle a. S. Verlag von Max Niemeyer, 1913.

3. Dicționare

BAUBEC, Agiemin, *Dicționar român-turc și turc-român*, editor: ADO SAH ROM, București, 2012.

BYZANTIOS, Skarlatos, *Λεξικὸν ἐπίτομον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, Atena, 1839, <http://anemi.lib.uoc.gr/> (ultima accesare 23.05.2017).

BYZANTIOS, Skarlatos, *Λεξικὸν ἐλληνικὸν καὶ γαλλικόν*, Atena, 1846. <https://babel.hathitrust.org/> (ultima accesare 19.05.2017).

BYZANTIOS, Skarlatos, *Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, Tipografia Andrei Koromila, Atena, 1852.

CIHAC = CIHAC, Alexandru, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane – éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Ludolphe St-Goar, Frankfurt, 1879.

DER = CIORĂNESCU, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum I. O., București, 2007.

DGR = *Dicționar grec-român*, 3 vol., Georgescu, Constantin, Georgescu, Simona, Georgescu, Theodor, Editura Nemira, București, 2012-2015.

DOOM 2 = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

ESTIENNE, Henri, *Thesaurus Graecae Linguae*, vol. I, Paris, 1831.

IOANID, Gheorghe, *Dicționar elino-românesc*, vol. I, II, Tipografia Statului, București, 1864-1867.

DA = *Dicționarul limbii române*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Tomul I, Partea I: A – B. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; Tomul I, Partea II: C. București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; Tomul I, Partea III, Fascicula I: D – de. București, Universul, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; Tomul II, Partea I: F – I. București, Monitorul Oficial Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1934; Tomul II, Partea II,

Fascicula I: *J – lacustru*, București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1937; Tomul II, Partea II, Fascicula II: *Ladă – lepăda*. București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1940; Tomul II, Partea II, Fascicula III: *Lepăda – lojniță*, București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1948.

DDRF = *Nouveau dictionnaire roumain-français* [I-IV], DAMÉ, Frédéric, Bucarest, Imprimerie de l'État, 1893-1895.

DETS = *Dicționar etimologic de termeni științifici*, ANDREI, Nicolae, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, (ediția a II-a revăzută și adăugită), București, 2009.

DLR = *Dicționarul limbii române* (DLR) (Academia Română), Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă. București, Editura Academiei, Tomul I, Litera D: 2006-2008; Tomul IV, Litera L (*L-lherzolită*): 2008; Tomul V, Litera L (*Li-luzulă*): 2008; Tomul VI, Litera M: 1965-1968; Tomul VII, Partea 1, Litera N: 1971; Tomul VII, Partea a 2-a, Litera O: 1069; Tomul VIII, Litera P: 1972-1984; Tomul IX, Litera R: 1975; Tomul X, Litera S: 1986-1994; Tomul XI, Partea 1, Litera S: 1978; Tomul XI, Partea a 2-a și a 3-a, Litera T: 1982-1983; Tomul XII, Partea 1, Litera Ț: 1994; Tomul XII, Partea a 2-a, Litera U: 2002; Tomul XIII, Partea 1, a 2-a și a 3-a, Litera V și literele W, X, Y: 1997-2005; Tomul XIV, Litera Z: 2000.

DN = MARCU, Florin / MANECA, Costant, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, Editura Academiei R.S.R., București, 1978.

DȘL = BIDU-VRĂNCEANU, Angela / CĂLĂRAȘU, Cristina / IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, MANCAȘ, Mihaela / PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.

MDA = *Mic dicționar academic*, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” București, vol I: *A – Me*. București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010; vol. II: *Mi – Z*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

MDN = *Marele dicționar de neologisme*, MARCU, Florin, Editura Saeculum, București, 2000.

SCRIBAN = SCRIBAN, August, *Dicționarul limbii românești*, Editura Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, Iași, 1939.

ȘĂINEANU = ȘĂINEANU, Lazăr, *Dicționar universal al limbei române*, ediția a VI-a, Editura Scrisul românesc, 1929.

TDRG = *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Dr. H. Tiktin, [Band. I-III], Bukarest, Staatsdruckerei. I: 1903; II: 1011; III-1924.

4. Sigle

ALIL = Anuar de lingvistică și istorie literară

BDL = I. Budai-Deleanu, *Lexicon românesc-nemțesc*, BAR, ms. 3728-3731, 1818.

BFO = „Buletin, foaie oficială”, Iași, 1833-1859.

BR = *Biblioteca românească*, Buda, 1821-1834.

BGO = *Buletin, gazetă administrativă*, București, 1832-1859.

BPN = Pierre Blanchard, *Plutarh nou sau pe scurt scrierea vieților celor mai vestiți bărbați și muieri din cele mai vechi vremi până în vremurile noastre*, traducere de Nicola Nicolau, Buda, 1819.

BTG = I. Budai-Deleanu, *Temeiurile gramaticii românești*, partea a II-a și a III-a, BAR, ms. 2426.

BZ = Frățilă Bene, *Scurtă învățătură pentru vărsatul cel mîntuitor*, traducere de Petru Maior, Buda, 1917.

CCI = *Condica criminaliceacă*, Iași, 1826.

CICSE = Cercetări de istorie și civilizație sud-este europeană

CL = Cercetări lingvistice

CPL = *Colecție de proiecte de lege*, București, 1832.

CV = *Calendari la anul de la nașterea lui Hristos 1794*, Paul Iorgovici, Viena.

DC = Joseph, Delaporte, *A toată lume călătorie sau înștiințare de lumea nouă și cea veche*, traducere de Mihai Cantacuzino, 1785.

DE = C. Donescu, *Epistolar*, vol. I, București, 1840.

DIB = Al. Dumas, *Iacobinii și girondinii*, traducere de G. Baronzi, București, 1855.

DILB = Al. Dumas, *Isaac Lakedem*, traducere de G. Baronzi, București, 1855.

DOA = *Cei de obște articuli pentru soțietățile și țelurile de supt Crăimea Ungariei*, Buda, 1813.

DR = Dacoromanica

EBG = D. Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica rumânească*, 1757, BAR, ms. 583.

EGR = I. Eliad, *Gramatica românească*, Sibiu, 1828.

GC = Iordache Golescu, *Condica limbii rumânești*, BAR, ms. 844-850, 1832.

GPE = *Regulile sau gramatica poeziei*, traduceri din Boileau, Marmontel și alții făcute de I. Eliad, București, 1931.

HFP = Heineccius, *Filosofia cuvântului și a năravurilor, adică loghica și itica elementare*, traducere din neogreacă de Eufrosin Poteca, Buda, 1829.

ILRL = *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*

LL = Limbă și Literatură

LR = Limba română

MD = *Meșteșugul doftorii*, traducere din neogreacă a manualului de practică medicală întocmit de Ioan Adami, Sibiu, 1760.

MIB = Petru Maior, *Istoria besericii românilor*, Buda, 1813.

MIU = Cl. X. Millot, *Istorie universală adecă de obște*, traducere de I. P. Molnar, Buda, 1800.

MBD = Molière, *Gheorghii Dandi sau bărbatul cel sinhisit*, traducere anonimă, copie din anul 1827, DIAN, ms. 219.

MGP = Nicolae Măcărescu, *Gramatica românească pentru școalele primare*, III, Iași, 1851.

MF = Eftimie Murgu, *Curs de filosofie predat între anii 1834-1836 la Academia Mihăileană din Iași*, BCU Iași, ms. III-15, 16, 17.

NV = I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune repriimite pînă acum în limba română și de toate cele ce sunt a se mai priimi d-acum înainte și mai ales în științe*, București, 1848.

PA = *Povățuire cătră aritmetică sau învățătura numerilor*, traducere din limba germană de Gh. Șincai, Buda, 1806.

PD = E. Protopopescu, *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, cuprinzând și termeni științifici și literari*, București, 1862.

PIA = Silvico Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, traducere de Ermiona Asachi, Iași, 1843.

PIC = Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, București, 1858.

RESEE = *Revue des Études Sud-Est Européenes*

RIM = *Retorică, adică învățătura și întocmirea frumoaselor cuvântări*, Buda, 1798.

ROB = *Regulament organic al Țării Românești*, București, 1832.

RS = Romanoslavica

RL = România Literară

RRL = *Revue Romaine de Linguistique*

SGR = Gh. Săulescu, *Gramatica românească*, Iași, partea I, II (1833), partea III (1834)

SLLF = Studii de limbă literară și filologie

SCL = Studii și cercetări lingvistice

SLS = Studii de limbă și stil

TSVM = T. Thornton, *Starea de acum din obləduirea gheograficească, orășenească și politicească a prințipurilor Valahiei și a Moldaviei*, Buda, 1826

VFD = *Toată viața femeiască în câteva ceasuri*, tradusă din rusește de A. Donici, Iași, 1840.

VMP = Anton Velini, *Manual de metodică și pedagogie pentru profesorii școalelor primare*, Iași, 1860.

VOG = Ianache Văcărescu, *Observații sau băgări dă seamă asupra regulelor și orînduielelor gramaticii rumânești*, Râmnic, 1787.